

Piotr Luty

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

RACHUNKOWOŚĆ POŁĄCZEŃ ODWROTNYCH

Streszczenie: Podstawowym celem niniejszej pracy jest wskazanie i omówienie problemu występowania w polskiej rzeczywistości gospodarczej połączeń odwrotnych, które nie zostały zdefiniowane w Ustawie o rachunkowości. Zamieszczona w Ustawie o rachunkowości definicja spółki przejmującej różni się od tej przyjętej w Międzynarodowych Standardach Sprawozdawczości Finansowej. Taki stan prawny może powodować odpowiednie uzgadnianie parametrów planu połączenia jednostek gospodarczych w celu osiągnięcia zamierzonego wcześniej skutku. Zmiana w Ustawie o rachunkowości definicji spółki przejmującej, a także wprowadzenie połączeń odwrotnych pozwoliłyby na rzetelne przedstawienie obrazu jednostek gospodarczych po połączeniu.

Słowa kluczowe: rachunkowość, połączenia jednostek gospodarczych

1. Wstęp

Połączenia jednostek gospodarczych są dla niektórych przedsiębiorstw sposobem realizacji planu rozwoju w ramach przyjętej strategii działalności gospodarczej, dla innych zaś – sposobem na przetrwanie i obronę przed upadłością. Pierwsza grupa przedsiębiorstw to podmioty zdecydowane na przejście kontroli nad inną jednostką, czyli spółki przejmujące. Drugą grupę stanowią spółki oczekujące na przejście, wchłonięcie przez większy podmiot, a więc spółki przejmowane. Informacje napływające od spółek dostarczają wiele przykładów jednych i drugich podmiotów. W wywiadzie udzielonym dla „Gazety Giełdy Parkiet” Krzysztof Pawiński, prezes Grupy Maspex, twierdzi, że „spółka szuka okazji do skokowego wzrostu przychodów. Cel ten chce zrealizować poprzez przejście dużej firmy z Europy Środkowo-Wschodniej” [7, s. 1]. Natomiast Mariusz Różacki, prezes Rafko, poszukuje spółki do przejęcia „o zasięgu globalnym, posiadającej licencje i technologie, których nam brak” [5, s. 4].

W zupełnie innym świetle przedstawiane są firmy, które dotyczą kryzys i problemy finansowe, wynikające z różnorodnych przyczyn, np. z błędnych decyzji lub braku decyzji podnoszących efektywność spółek. „Z takiej sytuacji są dwa wyjścia, nie licząc upadłości i sprzedaży majątku: drastyczny program ratunkowy przy pozytywnym przychylności dostawców kapitału albo połączenie z silniejszym podmiotem

(przejęcie przez ten podmiot)” [1, s. A04]. Połączenia i przejęcia jednostek gospodarczych stanowią zatem istotny etap w życiu gospodarczym wielu podmiotów.

Decyzja o połączeniu lub przejęciu, z racji wynikających z tego konsekwencji ekonomicznych, wymaga szczegółowego rozpatrzenia i wnikliwej analizy. Na tym gruncie, w warunkach polskich, należy precyzyjnie uwzględnić szczegółowe regulacje zawarte w Kodeksie spółek handlowych (KSH), Ustawie o rachunkowości (UoR) oraz Międzynarodowych Standardach Sprawozdawczości Finansowej (MSSF). Odpowiednie stosowanie tych przepisów prawa umożliwia przedstawienie w sprawozdaniach finansowych żadanego przez łączące się podmioty obrazu jednostek po połączeniu.

2. Połączenia jednostek gospodarczych w Ustawie o rachunkowości i Kodeksie spółek handlowych

Kodeks spółek handlowych jest aktem prawnym regulującym „tworzenie, organizację, funkcjonowanie, rozwiązywanie, łączenie, podział i przekształcanie spółek handlowych” [3, art. 1]. Połączenie jednostek gospodarczych może zostać przeprowadzone na dwa sposoby: przez przeniesienie majątku jednej ze spółek na inną łączącą się spółkę lub przez zawiązanie nowej spółki, na którą przechodzi majątek wszystkich łączących się spółek. Istotą połączenia, niezależnie od sposobu jego realizacji, jest wyrejestrowanie przynajmniej jednego z łączących się podmiotów.

Identyfikacja spółek przejmującej i przejmowanej odbywa się na zasadzie ustalenia, która spółka przejmuje, a która przekazuje majątek. W zamian za przejęcie substratu majątkowego spółka przejmująca wydaje wspólnikom spółki przejmowanej wyemitowane przez siebie tytuły własności (udziały lub akcje), przez co przejmuje również substrat osobowy spółki przejmowanej. W zasadzie jest to jedyny sposób rozliczenia połączenia, tj. zapłata udziałami lub akcjami za przekazany majątek. Dopuszczone w Kodeksie spółek handlowych dopłaty w środkach pieniężnych mają jedynie charakter pomocniczy w rozliczeniu części ułamkowych przekazywanych tytułów własności. Decyzja o tym, która spółka jest spółką przejmującą, a która przejmowaną, zależy wyłącznie od woli właścicieli łączących się podmiotów. Kodeks spółek handlowych określa jedynie konsekwencje takiego wyboru, a więc która spółka zostanie wyrejestrowana, a która będzie zobligowana do wydania udziałów lub akcji.

Ustawa o rachunkowości określa zasady wyceny aktywów i pasywów oraz ustalania wyniku finansowego, a także sporządzania sprawozdań finansowych. W zakresie połączenia jednostek gospodarczych przepisy Ustawy o rachunkowości regulują rozliczanie i ujmowanie połączenia „w księgach rachunkowych spółki, na którą przechodzi majątek łączących się spółek [...] albo nowej spółki powstałej w wyniku połączenia” [6, art. 44a]. Przejęcie majątku łączącej się spółki lub spółek powoduje konsekwencje zapłaty odpowiedniej ceny przejęcia. Ustawa o rachunkowości, w od-

różnieniu od Kodeksu spółek handlowych, dopuszcza różnorodne formy zapłaty, w tym: wyemitowanie udziałów lub akcji, przekazanie własnych tytułów własności czy przekazanie innych aktywów. Identyfikacja spółki przejmującej na potrzeby rozliczenia połączenia jednostek gospodarczych polega na wskazaniu spółki, na którą przechodzi majątek innych jednostek biorących udział w połączeniu.

Wskazanie spółki przejmującej jest istotnym elementem procesu łączenia, gdyż warunkuje właściwy sposób spojrzenia na połączenie jednostek gospodarczych i zastosowanie odpowiedniej metody rozliczenia, czyli metody nabycia. Rozliczenie połączenia w księgach spółki przejmującej metodą nabycia „polega na sumowaniu poszczególnych pozycji aktywów i pasywów spółki przejmującej, według ich wartości księgowej, z odpowiednimi pozycjami aktywów i pasywów spółki przejmującej, według ich wartości godziwej ustalonej na dzień połączenia” [6, art. 44b]. Zgodnie z obowiązującymi od 1 stycznia 2009 r. zmianami w Ustawie o rachunkowości metoda nabycia ma zastosowanie zawsze, gdy w wyniku połączenia następuje utrata kontroli nad łączącymi się podmiotami przez ich dotychczasowych właścicieli. Ustawa o rachunkowości nie wskazuje jednak, czy jednostka, która przejęła kontrolę, ma być spółką przejmującą, a jednostka, która utraciła kontrolę, ma być spółką przejmowaną. Może się zatem okazać, że spółka, która po połączeniu utraciła kontrolę nad swoim dotychczasowym zasobem, a także nie ma wpływu na politykę operacyjną i finansową prowadzoną przez spółkę po połączeniu, przejmuje majątek innej spółki. Oznacza to, że właściciele spółki, która po połączeniu zachowuje byt prawny, nie mają wpływu na politykę operacyjną i finansową tej jednostki. Pozostawienie w Ustawie o rachunkowości możliwości takiego sposobu rozliczenia połączenia jednostek gospodarczych może prowadzić do sytuacji, w której przez wybór jednostki, która ma być jednostką przejmującą, i wycenę przejmowanych aktywów netto (aktywów łącznie ze zobowiązaniami) drugiej jednostki w wartościach godziwych można sterować obrazem sytuacji finansowej jednostki po połączeniu.

Problem jednoznacznej identyfikacji spółki przejmującej został uregulowany w Międzynarodowych Standardach Sprawozdawczości Finansowej. MSSF postrzegają połączenie z punktu widzenia spółki przejmującej, którą jest spółka sprawująca kontrolę nad jednostką po połączeniu, niezależnie od tego, czy prawnie przejmuje, czy też nie majątek łączących się spółek. Ustawa o rachunkowości, co prawda, zawiera stwierdzenie, że „w sprawach nieuregulowanych przepisami ustawy, [...] jednostki mogą stosować krajowe standardy rachunkowości wydane przez Komitet Standardów Rachunkowości” [6, art. 10, par. 3], a „w przypadku braku odpowiedniego standardu krajowego, [...] mogą stosować MSR” [6, art. 10, par. 3]. Regulacja ta nie nakazuje bezwzględnego stosowania Krajowych Standardów Rachunkowości lub MSSF, a jedynie wskazuje, gdzie jednostki mogą znaleźć rozwiązanie określonych problemów. W dalszym ciągu spółki, które nie są zobligowane przez Ustawę o rachunkowości do stosowania regulacji Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej, mogą poprzez dowolną identyfikację spółki przejmującej wpływać na obraz jednostki po połączeniu.

3. Rozliczanie przejęcia odwrotnego jednostek gospodarczych

Międzynarodowy Standard Sprawozdawczości Finansowej nr 3 „Połączenia jednostek gospodarczych” stwierdza, że „w przypadku niektórych połączeń jednostek gospodarczych, określanych zwykle mianem «przejęć odwrotnych», jednostką przejmującą jest jednostka, której udziały kapitałowe zostały przejęte, zaś jednostka, która je wyemitowała, jest jednostką przejmowaną” [4, B1]. Przejęcia odwrotne następują zatem w przypadku gdy z prawnego punktu widzenia spółką emitującą udziały lub akcje służące do rozliczenia połączenia i kontynuującą dalszą działalność po połączeniu jest spółka, która nie kieruje polityką finansową i operacyjną jednostki po połączeniu w celu osiągnięcia korzyści ekonomicznych. Spółka ta, mimo iż przejmuje majątek innych łączących się jednostek, nie jest spółką przejmującą. Standard nakazuje rozpatrzyć koszt połączenia¹ w taki sposób, jakby poniosła go spółka przejmująca, a nie emitująca tytuły własności. W ten sposób ustalona liczba tytułów własności, które musiałyby zostać wydane przez spółkę przejmującą, i ich wartość godziwa są wykorzystywane do ustalenia kosztu połączenia. Formalnie jednak emitowane są tytuły własności spółki przejmowanej, dlatego też struktura kapitału prezentowana w sprawozdaniu finansowym (liczba i rodzaj wyemitowanych udziałów lub akcji) ma odzwierciedlać strukturę kapitału jednostki przejmowanej.

Rozliczenie połączenia przebiega z punktu widzenia spółki przejmującej, co powoduje, że aktywa i zobowiązania jednostki przejmującej są wykazywane w wartościach księgowych, natomiast odpowiadające im pozycje bilansowe spółki przejmowanej w wartościach godziwych. Rozliczenie połączenia przedstawia następujący przykład. Łączą się dwie spółki – A i B. Ich wartości księgowe przedstawiają tab. 1 i 2.

Tabela 1. Bilans spółki A (w zł)

Aktywa		Pasywa	
Środki trwałe	50 000	80 000	Kapitał podstawowy
Wartości niematerialne i prawne	15 000	10 000	Kapitał zapasowy
Zapasy	23 000	5 000	Wynik finansowy
Należności	25 000		
Środki pieniężne	12 000	30 000	Zobowiązania
Razem	125 000	125 000	Razem

Źródło: opracowanie własne.

¹ Koszt połączenia w przybliżeniu równoznaczny jest cenie przejęcia opisanej w Ustawie o rachunkowości.

Tabela 2. Bilans spółki B (w zł)

Aktywa		Pasywa	
Środki trwałe	80 000	120 000	Kapitał podstawowy
Wartości niematerialne i prawne	30 000	35 000	Kapitał zapasowy
Zapasy	42 000	30 000	Wynik finansowy
Należności	41 000		
Środki pieniężne	37 000	45 000	Zobowiązania
Razem	230 000	230 000	Razem

Źródło: opracowanie własne.

Wartość godziwą aktywów i zobowiązań spółki A przedstawia tab. 3.

Tabela 3. Wartości godziwe składników bilansu spółki A (w zł)

Aktywa	
Środki trwałe	70 000
Wartości niematerialne i prawne	15 000
Zapasy	23 000
Należności	25 000
Środki pieniężne	12 000
Pasywa	
Zobowiązania	25 000

Źródło: opracowanie własne.

Cena rynkowa akcji spółki A wynosi 125 zł, natomiast cena rynkowa akcji spółki B wynosi 160 zł.

Kapitał podstawowy spółki A składa się z 800 akcji o cenie nominalnej 100 zł.

Kapitał podstawowy spółki B składa się z 1200 akcji o cenie nominalnej 100 zł.

Parytet wymiany ustalony w oparciu o wartości rynkowe tytułów własności oznacza, że 1 akcja spółki B jest wymieniona na 1,28 (160 zł/125 zł) akcji spółki A lub na odwrót – 1 akcja spółki A jest wymieniana na 0,78125 (125 zł/160 zł) akcji spółki B.

Jeżeli właściciele ustalą, że spółka A będzie kontynuowała działalność po połączeniu, to spółka A będzie musiała wyemitować 1536 akcji w zamian za 1200 akcji spółki B.

Sprawozdanie finansowe stworzone zgodnie z Ustawą o rachunkowości, której przepisy pozwalają na uznanie spółki A za spółkę przejmującą, przedstawia tab. 4.

Tabela 4. Bilans spółki A + B, gdy spółką przejmującą jest spółka A (w zł)

Aktywa		Pasywa	
Środki trwałe	130 000	80 000	Kapitał podstawowy A
Wartości niematerialne i prawne	45 000	153 600	Kapitał podstawowy B
Zapasy	65 000	38 400	Kapitał zapasowy – różnica między ceną nominalną a wartością godziwą
Należności	66 000	10 000	Kapitał zapasowy
Środki pieniężne	49 000	5 000	Wynik finansowy
Wartość firmy	7 000	75 000	Zobowiązania
Razem	362 000	362 000	Razem

Źródło: opracowanie własne.

Połączenie jednostek A i B dokonane zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej identyfikuje spółkę B jako spółkę przejmującą. Jeżeli spółka A będzie kontynuowała działalność jednostek po połączeniu, połączenie to musi zostać rozliczone zgodnie z zasadami stosowanymi przy „przejęciach odwrotnych”. Bilans po połączeniu przedstawia tab. 5.

Tabela 5. Bilans spółki A + B, przejęcie odwrotne (w zł)

Aktywa		Pasywa	
Środki trwałe	150 000	80 000	Kapitał podstawowy A
Wartości niematerialne i prawne	45 000	153 600	Kapitał podstawowy B
Zapasy	65 000	-13 600	Korekta kapitału zapasowego wynikająca z kosztu połączenia
Należności	60 000	35 000	Kapitał zapasowy
Środki pieniężne	49 000	30 000	Wynik finansowy
		20 000	Wartość firmy (w przychodach)
		70 000	Zobowiązania
Razem	375 000	375 000	Razem

Źródło: opracowanie własne.

Ostatni wariant zakłada, że spółką przejmującą jest spółka B i to ta spółka kontynuuje działalność po połączeniu. Bilans po połączeniu przedstawia tab. 6.

Tabela 6. Bilans spółki A + B, gdy spółką przejmującą jest spółka B (w zł)

Aktywa		Pasywa	
Środki trwałe	150 000	120 000	Kapitał podstawowy B
Wartości niematerialne i prawne	45 000	62 500	Kapitał podstawowy A
		37 500	Kapitał zapasowy – różnica między ceną nominalną a wartością godziwą
Zapasy	65 000	35 000	Kapitał zapasowy
Należności	66 000	30 000	Wynik finansowy
Środki pieniężne	49 000	20 000	Wartość firmy (w przychodach)
		70 000	Zobowiązania
Razem	375 000	375 000	Razem

Źródło: opracowanie własne.

Jak można zatem zauważyć, powstała w wyniku przejścia odwrotnego wartość firmy wynosi 20 000 zł i jest ujmowana w pasywach, natomiast suma bilansowa spółki po połączeniu wynosi 375 000 zł. Obraz ten jest taki sam jak w przypadku połączenia jednostek gospodarczych, w którym spółką przejmującą jest spółka B. Również w tym przypadku wartość firmy wykazana w pasywach wynosi 20 000 zł, natomiast suma bilansowa jest równa 375 000 zł.

4. Wnioski

Mimo że przejścia odwrotne są rozpoznane w regulacjach MSSF, w praktyce rzadko są stosowane. W artykule na łamach „Pulsu Biznesu” z 2007 r., Paweł Kubiak pisze, że „Giełdowy Kopex, dotąd kontrolowany przez Zabrzezańskie Zakłady Mechaniczne (ZZM), stanie się wkrótce spółką matką swojego większościowego właściciela”, i dodaje dalej, że „to jest jedna z pierwszych takich operacji na polskim rynku kapitałowym” [2]. Rzadkość przejęć odwrotnych może wynikać z tego, że większość polskich spółek nie ma obowiązku stosowania wytycznych zawartych w Międzynarodowych Standardach Sprawozdawczości Finansowej. Prawidłowe prezentowanie skutków połączenia jednostek gospodarczych w sprawozdaniach finansowych wymaga postrzegania połączenia z punktu widzenia spółki przejmującej. Wydaje się zatem najbardziej właściwe zdefiniowanie spółki przejmującej jako tej, która przejmuje kontrolę nad jednostką po połączeniu, a nie tej, która przejmuje majątek łączących się podmiotów i formalnoprawnie kontynuuje dalszą działalność spółek po połączeniu. Z tego względu przepisy Ustawy o rachunkowości dopuszczają moż-

liwość rozliczenia połączenia zgodnie z formą prawną decyzji o połączeniu, a nie jej treścią ekonomiczną. Identyfikacja przejęcia odwrotnego w Ustawie o rachunkowości ograniczałaby możliwości uzgadniania istotnych założeń planu połączenia w celu przedstawienia połączenia w lepszym świetle. Przedstawione przykłady liczbowe wskazują, że brak regulacji przejęcia odwrotnego w polskich przepisach bilansowych powoduje, że spółki mogą pokazać w bilansie sporządzonym po połączeniu wartość firmy w aktywach w wysokości 7000 zł lub pasywach w wysokości 20 000 zł. Aby wyeliminować tego typu rozbieżności, należałoby przejąć w całości zapisy MSSF nr 3 dotyczące rozliczania połączeń jednostek gospodarczych.

Literatura

- [1] *Dobry okres do restrukturyzacji*, „Gazeta Giełdy Parkiet” z 27 stycznia 2009.
- [2] <http://www.pb.pl/default2.aspx?articleID=8f9ab8ce-7eb7-bad4-44936aa19607>.
- [3] Kodeks spółek handlowych, DzU z 2000 r. nr 94. poz. 1037 ze zm.
- [4] MSSF 3, Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1126/2008 z dnia 3 listopada 2008 r.
- [5] *Rafko zarzuci sieć na firmy spoza Polski*, „Gazeta Giełdy Parkiet” z 16 marca 2009.
- [6] Ustawa z dnia 29 września 1994 r o rachunkowości, DzU z 2002 r. nr 76. poz. 694 ze zm.
- [7] *Wejście na GPW jest pewne*, „Gazeta Giełdy Parkiet” z 6 stycznia 2009.

REVERSE MERGERS

Summary: The main goal of this paper is to show the importance of reverse mergers regulations in Polish accounting law. The Act of Accounting does not recognise reverse mergers and defines acquirer entity differently to IFRS regulations. Divergences between The Act of Accounting and IFRS 3 in this field result in presenting goodwill either in assets or in liabilities. Implementing reverse mergers regulations from IFRS in the Act of Accounting would solve the problem of true and fair view after acquisition or merger.